

del doblatge i els professionals que hi intervenen, és ple d'exemples reals. Rosa Agost ha sabut, una vegada més, utilitzar aquest recurs com a eina didàctica que permet de llegir el llibre amb gaudi, alhora que li serveix per a explicar amb detall qüestions tècniques, com els tipus de sincronia que el doblatge ha de respectar per agradar als seus destinataris.

El capítol cinquè reprèn la classificació dels gèneres de doblatge caracteritzats en el capítol segon i l'autora aplica la metodologia d'anàlisi que ens havia presentat anteriorment, la qual cosa permet que els lectors s'adonin, en tant que aquest era el seu propòsit (p. 79), que les característiques especials de cada gènere condicionen la traducció posterior.

Finalment, en el capítol sistè, trobem el model d'anàlisi i la seva aplicació a alguns dels programes i productes a què s'havia fet referència en el capítol anterior. L'autora proposa que es tinguin en compte les qüestions relacionades amb el context, a més de les que deriven dels imperatius professionals i tècnics.

Dins del context, l'autora, seguint el model de Hatim i Mason (*Discourse and the translator*. Londres: Longman, 1990) distingeix entre els elements semiòtics (els culturals, els ideològics i la intertextualitat), els pragmàtics (les màximes conversacionals, la intencionalitat i el focus contextual) i els comunicatius (el camp temàtic, el tenor, el mode, les variacions de l'usuari i la presència de diverses llengües en un mateix producte audiovisual). Aquest apartat ens demostra que es tracta d'un model d'anàlisi molt útil que permet d'explicar els resultats de l'activitat traductora.

Traducción y doblaje: palabras, voces e imágenes és, ja com a conclusió, un treball molt ben estructurat, en el qual també s'han argumentat algunes de les reivindicacions dels traductors, com ara la necessitat que ells mateixos puguin realitzar també l'ajust per tal que la traducció quedi més arrodonida i sigui més fidel a l'original.

Laura Santamaria

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Traducció i d'Interpretació

BUSH, Peter; MALMKJAER, Kirsten (eds.)

Rimbaud's Rainbow

Amsterdam i Filadèlfia: John Benjamins, 1998

Rimbaud's Rainbow és el volum número 21 de la sèrie Benjamins Translation Library. El formen una introducció i catorze articles agrupats en les tres línies principals (Traducció i pedagogia, L'operació de traduir i Els estudis de traducció) del First International Colloquium on Literary Translation in Higher Education, organitzat a la Universitat de Warwick per un subcomitè de l'Institute of Translating and Interpreting (ITI) del Regne Unit. Va ser la primera trobada d'un grup de professors universitaris que ensenyen traducció, tradueixen o escriuen sobre la teoria de la traducció al món anglosaxó; a més d'intercanviar punts de vista, volien reclamar més atenció envers

la seva tasca i realçar el perfil de la traducció literària en l'àmbit universitari. Aquesta disciplina, reivindicada com una activitat creativa i intel·lectual, és mancada de tradició acadèmica al Regne Unit; però, tal com afirma en la seva introducció Peter Bush, s'espera que gràcies a congressos d'aquesta mena s'arribi a crear un cert interès. La introducció també fa referència a algunes de les preocupacions compartides pels assistents, com ara la sensació d'aïllament que experimenten els traductors i els professors de traducció, i la situació precària de la traducció al Regne Unit i als Estats Units, no solament en el pla acadèmic sinó també en el terreny editorial. Encara que el nombre de traduc-

cions a l'anglès és molt reduït, si es compara amb el nombre de publicacions en general, en els últims anys s'ha constatat un augment de l'interès per la traducció. De l'absoluta ignorància acadèmica envers l'exercici del traductor i el seu producte, s'ha arribat després d'un gran esforç a un reconeixement dels estudis de traducció, i aquest primer congrés britànic és el principi d'un diàleg de tots els professionals interessats en la traducció literària.

La primera part del llibre, titulada «Translation and Pedagogy», la formen cinc articles. En una col·laboració sàvia i farcida d'anèdotes, Nicholas Round explica la tradició de l'exercici de traducció com a part de l'ensenyament tradicional de llengües clàssiques, pràctica posteriorment adoptada en els departaments d'idiomes moderns. El Dr. Round planteja la necessitat d'aproximar-se a l'ensenyament de la traducció literària des d'una perspectiva diferent de la que s'ha seguit fins ara, lluny de l'ensenyament tradicional basat en les traduccions del llatí i del grec, prenent en consideració la imaginació i el sentit creatiu que calen per realitzar aquesta activitat. Un ensenyament diferent és el que proposa Edwin Gentzler a «How can Translation Theory help Undergraduates», on descriu l'estratègia didàctica d'un curs organitzat per ell a la Universitat de Massachusetts Amherst sobre la teoria i la pràctica de la traducció. Encara que no es facilita gens d'informació sobre els estudiants als quals anava dirigit aquest curs, podem suposar, pel tipus de preguntes o comentaris que van fer, que es tractava d'un grup heterogeni d'alumnes de diverses procedències, sense cap coneixement teòric o pràctic de la traducció. Les respostes a preguntes com *què estudiaven els alumnes que van optar per aquest curs?*, *¿a quin nivell?*, etc., ens donarien el context imprescindible per a poder acceptar com a vàlida o útil la conclusió d'aquest treball. El que sí que queda clar és que els estudiants van tenir problemes per escriure assaigs sobre teoria de la traducció (deducció), ja que segons Gentzler «the texts

are simply too dense and too jargon to effect communication». Les coses van millorar en contextualitzar culturalment els conceptes teòrics proposats en els articles i en acostar-los a la realitat dels estudiants (inducció). Gentzler, de tota manera, considera que aquest lleuger acostament a la teoria de la traducció va tenir utilitat, ja que va ajudar a comprendre millor el procés de la traducció, encara que la seva opció pedagògica és una metodologia descriptiva d'estudi de casos particulars, com la que proposen els teòrics dels Països Baixos. Jean Boase-Beier, en el seu article «Can you train Literary Translators?», descriu també un curs anual de postgrau de traducció literària que porta a terme a la Universitat d'East Anglia. Com en l'article anterior, no s'hi indica el tipus d'alumnes que segueixen aquest curs, si bé queda clar que tots són licenciat. ¿Hauríem de suposar que l'ensenyament de la traducció literària només es pot fer al tercer cicle? ¿Quins estudis bàsics han de tenir els alumnes que opten a aquest curs? Una vegada més, les respostes a aquest tipus de preguntes ajudarien a validar unes conclusions que s'inclinen decididament per una formació lingüística i estilística, alhora que releguen a un segon terme les consideracions teòriques de la traducció *per se*. Com Gentzler apunta al començament del seu article, el cisma entre teoria i pràctica de la traducció continua vigent, i s'hi podria afegir el cisma entre els detractors de la lingüística o els de les ciències socials com a plataformes de la teoria de la traducció. En un article molt concís però carregat d'informació real, «The Literary Translation Programme and its Results», Andrea Papp i Anikó Sohar fan observacions molt pertinents sobre didàctica de la traducció literària prenent en consideració l'estudiant i no el currículum teòric. Un comentari com «only half of the groups proved talented enough to become literary translators» reflecteix un contacte directe amb els estudiants i qüestiona la validesa dels centres on es formen grans quantitats de traductors de dubtosa qualitat. Els

autors proposen experiències didàctiques que haurien de realitzar els estudiants, per exemple l'autoanàlisi, que proporciona una consciència —del bagatge cultural, la postura política, la situació econòmica, les tendències, els costums, les tradicions i l'edat de cadascú— imprescindible per a poder comprendre la pròpia actitud davant de la lectura i la posterior traducció d'un text, alhora que desenvolupa l'exactitud lingüística en l'idioma matern. Curiosament també s'observa que els problemes reals de traducció tenen poc a veure amb el mateix fet de traduir, i molt més amb la solució de problemes rutinaris, com ara la traducció dels tractaments Mr., Mrs. o Miss prenent en consideració l'edat i el grup social dels personatges, o l'ús freqüent en anglès de les fórmules «yes, Sir» o «no, Sir», o les anomenades *question tags*. Una didàctica de la traducció literària en què la vessant pragmàtica té més pes que la teòrica —en acabar el curs es publica un llibre amb les traduccions— és la proposta que fan aquests professors de Budapest, en contrast amb l'article següent, de Doug Robinson, caracteritzat per l'extensió i la subjectivitat. A la primera part s'ofereixen tres lectures al·legòriques d'un magnífic conte de Woody Allen. Robinson defensa de manera condescendent la traducció tècnica enfront de la literària, i alhora ofereix la seva inestimable experiència de «recreació imaginativa» com a traductor tècnic —de serres mecàniques— de l'anglès al finlandès i com a traductor literari a l'anglès. Robinson toca moltes tecles, amb un argot que resulta divertit, però incorre en els vells tòpics que menyspreen la gramàtica i les ciències perquè fan badallar i que consideren la literatura apassionant i imaginativa. Des de la perspectiva etnocèntrica del teòric de la traducció literària a l'anglès, conclou amb la promesa d'una nova publicació seva que ajudarà a la formació de traductors, tasca que es realitza des de fa més d'un quart de segle a moltes universitats europees.

La segona part del llibre, «Translating», conté quatre articles sobre la pràctica de la

traducció a la universitat. Els autors dels articles, tots acadèmics i traductors, analitzen a través d'una investigació històrica, literària i lingüística les diverses opcions que té l'escriptura del traductor, considerada en la introducció de Peter Bush com «original work created through translation». Steve Ellis relata la seva experiència en la preparació de la traducció de *l'Infern* de Dante i explica la recepció del trasllat per mitjà d'algunes ressenyes. Distanciat expressament de la teoria de la traducció, i amb comentaris que evidencien una humilitat pròpia del bon professional, Ellis exposa les seves prioritats en l'estratègia de traducció que va adoptar. En analitzar la recepció, assenyalava que fou principalment negativa perquè, com s'esdevé en la traducció de molts clàssics, la nova versió no s'ajusta al cànon establert, que en el cas de Dante és el de les traduccions romàntiques. Keneva Kunz, en un article el títol del qual adapta lleugerament una dita famosa de Samuel Johnson («no one but a blockhead ever wrote, except for money»), adopta un to positiu davant de la realitat econòmica a què s'enfronten la majoria de traductors literaris. Partint de la seva experiència com a membre de l'equip de traductors i editors d'un gran projecte de traducció de les sagues islandeses, compara la seva traducció a l'anglès amb solucions de trasllats previs. Malauradament, el meu desconeixement de l'islandès m'impedeix d'apreciar com s'ha traslladat un text medieval islandès per a «un lector general». Una vegada més, problemes com la coherència en la traducció de pesos, mesures, *realia*, a més de la presa de decisions a l'hora de girar noms o de sobrenoms, van posar a prova l'equip de traductors: la conclusió és que una cosa és l'anàlisi de la traducció i una altra la traducció mateixa. L'autora reconeix que, un cop adoptat el paper de traductora dels mateixos textos que havia analitzat en la seva tesi doctoral, els seus comentaris sobre els traductors serien ara més consensius. Em temo que una cosa semblant li passà a Mª Ángeles Conde

Parrilla, ja que en el seu article sobre les dues traduccions al castellà de l'*Ulysses* de James Joyce, concebut des d'una perspectiva prescriptiva, investiga la tasca del traductor que busca les diverses veus requerides per un text tan excepcionalment complex. Exemples puntuals, descontextualitzats, de les traduccions de Salas Subirats (1945) i José María Valverde (1976) són analitzats per demostrar les seves deficiències de tipus interpretatiu, lingüístic, sintàctic o idiolèctic, alhora que es comparen amb les seves pròpies opcions, que sempre són, segons l'autora, millors. Una tal subjectivitat, amb comentaris com «my translation appears the livelier in its retention of the oral quality», no pren en consideració la política editorial ni el moment històric en què van ser fetes totes dues traduccions; i si bé es cert que els exemples presenten solucions poc felices, les que l'autora ofereix també són discutibles, ja que, com diu ella mateixa, «there are as many interpretations of the text as there are readings». Seria interessant poder analitzar totes tres traduccions —en el cas que la de Mª Ángeles Conde Parrilla fos completa i estigués publicada— per veure com es reinventa i es manipula en cada cas el castellà per poder fer honor a l'*Ulysses*.

La tercera part, «Translation Studies», consta de sis articles, tots referits a la investigació en el camp dels Estudis de Traducció. Susan Basnett exposa la necessitat d'una investigació en aquest camp perquè la disciplina, de creació recent, avanci. També suggereix dotze possibles àrees d'investigació en el tercer cicle, a més d'una interessant i pràctica anàlisi d'alguns problemes que ha trobat personalment com a examinadora i directora de doctorands. Kirsten Malmkjaer, coeditora d'aquest llibre, argumenta de forma brillant els pros i contres en els estudis de textos paral·lels quantitatius i qualitatius i ho il·lustra amb exemples de traduccions del danès a l'anglès, tot demostrant la dificultat que suposa una anàlisi de formes lingüístiques universals —dixis— en textos paral·lels

curts, ja que no s'hi reflecteixen els fenòmens semàntics subjacents. Aquest article hauria de ser lectura obligada per a tots aquells que emprenguin una investigació del tipus descrit, com és el cas del següent article, «The Japanese Particle *ne*», en què Masako Taira analitza, seguint el model de Malmkjaer, les diverses traduccions d'aquesta partícula a l'anglès. Delabastita aconsegueix d'unir el rigor acadèmic amb l'amenitat i el sentit comú, cosa que és d'agrair, sempre tenint en compte allò que és tècnicament possible i allò que és permisible o desitjable en una traducció. En relació amb el seu article, no puc evitar de recordar aquella fórmula matemàtica (en castellà) que escrivíem a la pissarra quan érem petits, abans que el professor entrés a classe: $2P^2 + K^2yA + A^2x1JDT$. Aquest exemple d'imaginació infantil en una època trista de la història d'Espanya enllaça amb l'article següent, «Translation and the Authoritarian Regime», en què Ian Craig analitza de manera brillant la ideologia franquista subjacent en les traduccions de *William* al castellà, atès que la censura del règim per a la literatura d'adults era diferent de la que s'aplicava a la literatura infantil. Aquest tipus d'investigació sobre la ideologia de les traduccions, avalada amb dades objectives, pot oferir claus per a l'altre tipus d'investigació en el camp de la traducció, la investigació descriptiva de traducció de textos paral·lels, per poder contextualitzar històricament —com suggereix Delabastita— les decisions tècniques i possibles del traductor. I per acabar, Else Ribeiro Pires Viera incorpora la dimensió històrica per poder estudiar les diverses perspectives de traducció a Llatinoamèrica dins un marc d'estudis postcolonial. Pren com a exemple la traducció assistida per ordinador d'un sonet de Rimbaud, en què la forma es tradueix de dos quartets i dos tercets a set parells de versos disposats en forma arquejada i cadascun d'un color diferent: hi veu representada la creativitat de la traducció actual —tant històrica com cultural— al Brasil.

Als costats d'aquest arcs multicolors apareixen les paraules Rimbaud i Rainbow, la qual cosa confereix a la traducció un alliberament total respecte a la pràctica tradicional de la traducció com a «source oriented translation». Aquest arc iris de Rimbaud dóna títol al llibre, una invitació

perquè el traductor s'atreveixi a emprendre una pràctica més lliure de la seva professió.

Pilar Orero

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Traducció i d'Interpretació

CRESPO, Ángel

Dante y su obra

Barcelona: Quaderns Crema, 1999

Sovint massa obsedides per la novetat i per un concepte de «clàssic» exclusivament vinculat a la creació literària, però també ajudades per les misèries del mercat, poca predisposició han demostrat de sempre les editorials espanyoles a reeditar o traduir vells assaigs que el lector ha hagut, si us plau per força, d'acabar llegint en llengua original o de resignar-se a desenterrar d'alguna biblioteca. S'han produït, certament, recuperacions puntuals, però difícil era preveure la iniciativa d'una col·lecció com «El Acantilado», de dalt a baix consagrada a portar als aparadors de les llibreries uns quants joiells oblidats de la crítica literària i artística d'ara ja fa unes quantes dècades. No és, potser, *Dante y su obra* un dels més destacats, un dels més originals, però la seva intenció divulgativa, obertament declarada des del mateix títol, en justifica ja la republicació, si creiem —com caldria— necessària la disponibilitat permanent d'una mínima bibliografia propedèutica sobre una sèrie de noms i fenòmens clau de la història de la cultura.

La redacció del llibre es remunta a la fi dels setanta (primera edició a Dopesa, Barcelona, 1979), els anys més dantistes de Crespo, al llarg dels quals va anar lliurant a les premses de Seix y Barral la que ha romàs com la traducció més difosa de la *Divina Comèdia* en llengua castellana. No el va retocar mai, i, bé que s'hi féu ressò de propostes interpretatives que acabaven de marcar tota una inflexió en la història de la

lectura dantis (Auerbach, Singleton, Vallone...), no cal dir que un aprofundiment actual en la matèria no podrà prescindir de les aportacions posteriors i de l'interès incessant suscitat pel florentí arreu del món dia rere dia. Al capdavant, fins i tot respecte a l'estat de la qüestió l'any 1979, *Dante y su obra* no volia ser altra cosa que el que continua essent ara, una aproximació genèrica i sumària a la vida i l'obra de Dant, i en aquest sentit no ha perdut validesa.

No fóra just, però, reduir el treball de Crespo a una impersonal —per molt rigorosa i exhaustiva que sigui— acumulació de dades històriques i biogràfiques, de resums i descripcions d'obres, de cites i tesis manllevades dels in comptables estudiosos de l'autor de la *Comèdia*. És aquest material, sí, el que fa el gruix del llibre, però Crespo no s'està de dir-hi la seva, pren posició davant alguns dels nusos més entortolligats dels estudis dantescos, i així el llibre, de tant en tant, i d'una manera gairebé imperceptible, deixa de ser una simple guia per a la lectura de Dant i esdevé un veritable assaig crític. Crespo, per exemple, defensa sense embuts l'autoria dantesca d'*Il Fiore*, i no se li escapen les manipulacions del Dant preocupat per disfressar rellicsades o incoherències que poguessin tacar el conjunt del seu corpus, o —més important encara— relativitza el Dant filòsof, lingüista, científic i en general pensador per reivindicar el Dant poeta i la natura poètica del seu pensament: «a través y por medio de ellas [de